

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ik weet bijna niets

Bespreking van

DANY NOBUS & MALCOLM QUINN (2005). *Knowing nothing, playing stupid — Elements for a psychoanalytic epistemology*. Londen / New York: Routledge. ISBN 1 58391 868 x, 251 pp., £ 18,99

JOS DE KROON

Welk weten is de psychoanalyse op het spoor gekomen? Waarop is dit weten gebaseerd? Hoe is dit weten tot stand gekomen? Geen onbelangrijke vragen voor de psychoanalyse. Wist Descartes nog dat zijn methodische twijfel iets opleverde, namelijk dat hij in staat was tot denken en daardoor wist dat hij bestond, de moderne psychoanalyse trekt zelfs die zekerheid in twijfel. De lacaniaanse psychoanalyse die in *Knowing nothing, staying stupid* centraal staat, wordt tegen het licht gehouden van het weten. Over het weten in de psychoanalyse kan ik uiterst kort zijn: Lacan leert ons dat het (psychoanalytisch) weten op niets is gebaseerd. Bracht Descartes ons nog in verwarring, Lacan doet daar nog een schepje bovenop door te stellen dat alles wat wij denken te weten op niets is gebaseerd! Geen twijfel meer mogelijk. Maar dan is alles wat wij weten zinloos, zult u mij tegenwerpen. Dat lijkt misschien zo, maar dat is niet het geval. Het weten heeft een functie in ons mens-zijn. Het weten komt tot stand door het spreken en het spreken drukt ons verlangen uit en het verlangen is geboren uit de castratie waardoor een gat in het subject is ontstaan. Dit gat is niets meer dan het niets. Daar ligt dus het begin van het subject. Het weten wordt opgebouwd in relatie met de ander.

Maar men wil niet alles weten, vandaar verdringing, loochening en verwerping. Wanneer nu een patiënt zich wendt tot een analyticus dan veronderstelt hij een weten bij deze laatste. Het weten van de analyticus is echter een fundamentele onmogelijkheid, maar hij moet zich de rol van het <subject dat verondersteld wordt te weten> laten aanleunen, anders komt een analyse niet eens op gang. Vandaar het <bijna niets> in de titel van dit stukje.

Het spel van weten, niet weten en verondersteld worden te weten is in de psychoanalyse aan de orde en vormt het onderwerp van *Knowing nothing, playing stupid*. De auteurs, Dany Nobus en Malcolm Quinn, zijn beiden goed thuis in het lacaniaanse denken. Nobus is hoofddocent in de psychologie en psychoanalytische studies aan de Brunel Universiteit en Quinn is hoofddocent en onderzoekscoördinator aan de Wimbledon School of Art. Zij maken in een helder en rijk Engels duidelijk hoe het subjectieve weten, dat in de analyse centraal staat, zich verhoudt tot het gedeelde weten dat figureert in de epistemologie.

Zorgvuldig worden de grenzen van het weten afgetast. Hoe verhoudt de psychoanalyse zich tot de <harde> wetenschappen die zich hebben verschanst in het universitaire discours? Is de psychoanalyse toepasbaar op literatuurwetenschappen, antropologie, sociologie en politieke wetenschappen? Moet de psychoanalyse zich niet beter beperken tot haar kerntaak; het leveren van een theorie over de psychoanalytische praktijk?

In een tijd dat de psychoanalyse niet meer een vanzelfsprekend onderdeel van ons culturele erfgoed is en zelfs binnen de kliniek wordt betwist, is het goed een reflexieve pas op de plaats te maken en te kijken naar de waarde van het weten — mogelijkheden en begrenzingen — van de psychoanalyse. Dit

boek sluit aan bij die hedendaagse discussie over de wetenschappelijke status van de psychoanalyse en vormt een goede inleiding op het debat over een psychoanalytische epistemologie.

Tussen filosofie en wetenschap

Bespreking van

LAVINIA GOMEZ (2005). *The Freud wars — An introduction to the philosophy of psychoanalysis*. Hove: Routledge.
ISBN 1 58391 711 X, 210 pp., £ 17,99

ERIK CEYSENS

Lavinia Gomez is als psychotherapeut werkzaam in Londen. In 1997 bracht ze *An introduction to object relations* uit bij Free Association Books. Ze houdt blijkbaar van het schrijven van inleidingen. Nochtans duiken haar boeken al snel de diepte in, op zoek naar de kerngedachten, premissen en uitgangspunten. Zo bracht haar vorige boek haar tot het onderzoeken van een aantal tegenstrijdigheden die samengaan met de objectrelatietheorie. Dezelfde beweging zien we in voorliggend boek. Wat mij betreft is het dan ook meer dan een inleiding. Men kan het zelfs een specialistisch werk noemen waarvoor, in tegenstelling tot wat ik in de flaptekst lees, wel degelijk kennis vereist is van filosofie en psychoanalyse. Afgaande op de subtitel verwachtte ik een algemene inleiding tot de filosofie van de psychoanalyse. Uiteindelijk kreeg ik met een wetenschapsfilosofisch werk te maken dat de psychofysische basis van psychoanalyse onderzoekt. De titel had me misschien kunnen waarschuwen. *The Freud wars* verwijst namelijk naar een controversie uit het midden van de jaren 1990. Toen werd in de *New York Review of Books* de validiteit van psychoanalyse ter discussie gesteld. De <oor-

log> werd destijds ontketend door het boek *The unknown Freud* van Crews (1993) dat bol staat van niet-aflatende kritiek. Een situatie vergelijkbaar met de recente aanval door de auteurs van *Le livre noir de la psychanalyse* (Meyer 2005). Crews, hoogleraar literatuur, baseerde zich onder andere op het kritische werk van de filosoof Grünbaum (1984) *The foundations of psychoanalysis*. Het was vervolgens de invloedrijke Noord-Amerikaanse filosoof Nagel (1994) die het voor Freud opnam in het artikel *Freud's permanent revolution*. Het anderhalf jaar durende scherpe debat dat volgde op deze tegenstrijdige visies, over de (empirisch) wetenschappelijke waarde van de psychoanalyse, vormt het uitgangspunt van Gomez' studie. Ze plaatst hiernaast nog het belangrijke werk van Jürgen Habermas. In de laatste drie hoofdstukken van zijn algemene kritiek over kennis *Knowledge and human interests* (1971; *Erkenntnis und Interesse*, 1968) wordt aandacht besteed aan psychoanalyse. Habermas maakt een onderscheid tussen de empirisch-analytische wetenschap en de historisch-hermeneutische wetenschap, die de realiteit begrijpt als een patroon van meedeelbare betekenissen. Als voorbeelden van de empirische wetenschap noemt hij de fysica maar ook de sociale of humane wetenschappen voor zover ze steunen op de empirische (hypothetico-deductieve) methodologie. Als voorbeelden van de hermeneutische wetenschappen geeft Habermas behalve de filosofie ook het marxisme en de psychoanalyse. De psychoanalyse werd volgens Habermas door Freud misbegrepen als empirische wetenschap. Het is overigens op het werk van Habermas dat Grünbaum zijn pijlen eerst richt. Na een onderzoek en beoordeling van deze drie verschillende gezichtspunten (Grünbaum, Nagel, Habermas) presenteert Gomez haar eigen visie. Ze beschouwt psychoanalyse als een reflectie op het zelf door het zelf, direct of via afstemming door een ander. Het is volgens haar geen hermeneutische theorie omdat het materiaal behandeld wordt als <echt> eerder dan <symbolisch>.